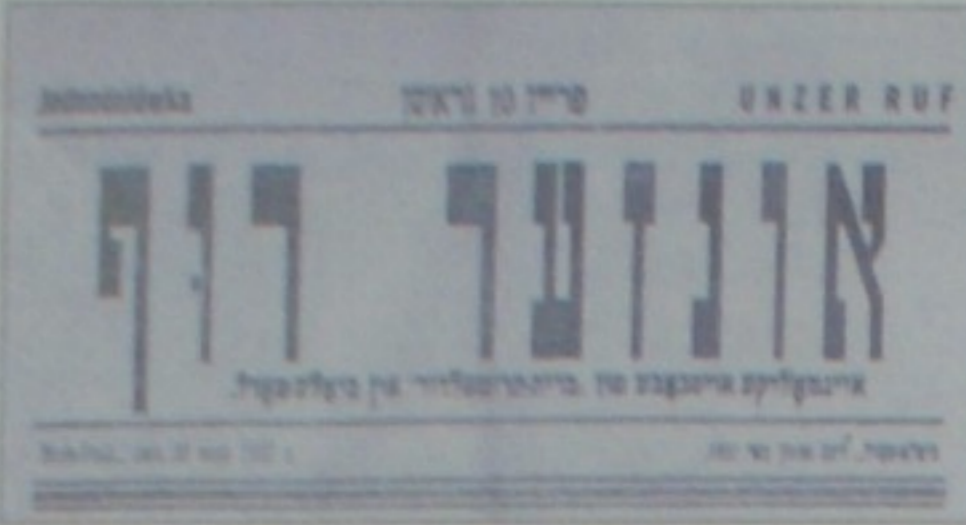

BP

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
W BIAŁEJ PODLASKIEJ

*Żyli
wśród nas*

Jednodniówka „Unzer Ruf” Bejtaru. Biblioteka Narodowa, www.polona.pl

Nowe pismo na Podlasiu

Ostatnio w Białej Podlaskiej ukazało się nowe czasopismo żydowskie p. t. „Bialer Wochenblatt”, tygodnik pod redakcją Wiesnefelda. Nowe czasopismo, drukowane w zagronie, wprowadza stały dodatek polski. W artykule wstępnym tego dodatku redaktor mówi, że po raz pierwszy w dziejach żydowskiej prasy prowincjonalnej ukazywać się będzie stały polski dodatek, którego zadaniem będzie umożliwić społeczeństwu polskiemu dokładniejsze zapoznanie się z życiem żydowskim oraz informowanie społeczeństwa polskiego, władz państwowych i komunalnych o bolączkach życia żydowskiego.

Wzmianka o „Bialer Wochenblatt” pod redakcją Kurier Lubelski, nr 43 (12 lutego 1932). Chełmska Biblioteka Cyfrowa

אומלונג וועגן די וואלן צום טייט

צום טייט וועגן די וואלן צום טייט... (The text discusses the election for the 'Tait' position, likely a religious or community role, and mentions the influence of various groups.)

ווי אזוי שטייט מען?

ווי אזוי שטייט מען? ווי אזוי שטייט מען... (This article discusses the political and social stance of the Jewish community in Biala, particularly regarding their relationship with the Polish majority.)

Jednodniówka „Unzer Ruf” Bejtaru. Biblioteka Narodowa, www.polona.pl

Nowe pismo na Podlasiu

Ostatnio w Białej Podlaskiej ukazało się nowe czasopismo żydowskie p. t. „Bialer Wochenblatt”, tygodnik pod redakcją Wiesnefelda. Nowe czasopismo, drukowane w zagronie, wprowadza stały dodatek polski. W artykule wstępnym tego dodatku redaktor mówi, że po raz pierwszy w dziejach żydowskiej prasy prowincjonalnej ukazywać się będzie stały polski dodatek, którego zadaniem będzie umożliwić społeczeństwu polskiemu dokładniejsze zapoznanie się z życiem żydowskim oraz informowanie społeczeństwa polskiego, władz państwowych i komunalnych o bolączkach życia żydowskiego.

Wzmianka o „Bialer Wochenblatt” pod redakcją Kurier Lubelski, nr 43 (12 lutego 1932). Chełmska Biblioteka Cyfrowa

יידישע פארזאמלונג וועגן די וואלן

יידישע פארזאמלונג וועגן די וואלן... (This article reports on a Jewish assembly held in Biala to discuss the upcoming election for the 'Tait' position, detailing the concerns and positions of various community members.)

Jednodniówka „Bialer Wochenblatt”, pod redakcją Chaima Dawida Miodka. Biblioteka Narodowa, www.polona.pl

Przykładowy nagłówek „Bialer Wochenblatt”, pod redakcją Chaima Dawida Miodka. Biala Biblioteka Cyfrowa

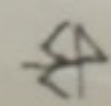

Żydówka

*kiedy szła
po szarym bruku miasteczka
mężczyźni czuli
jak ogień płonie w ich ciałach
jej rude włosy spadały
kaskadą na białe ramiona
esesman gwałcił je lufą
czarnego jak śmierć karabinu*

*nikt nie mógł w miasteczku uwierzyć
że wniebowzięcia nie było
że Jahwe pozwolił jej przybyć
w obłoku dymu z komina*

(Anna Romaniuk, Losice)

Żydówka

*kiedy szła
po szarym bruku miasteczka
mężczyźni czuli
jak ogień płonie w ich ciałach
jej rude włosy spadały
kaskadą na białe ramiona
eseman gwałcił je łufą
czarnego jak śmierć karabinu*

*nikt nie mógł w miasteczku uwierzyć
że wniebowzięcia nie było
że Jahwe pozwolił jej przybyć
w obłoku dymu z komina*

(Anna Romaniuk, Łosice)

Nowe pismo na Podlasiu
Ostatnio w Białej Podlaskiej ukazało się nowe czasopismo żydowski p. l. „Bialer Wochenblatt”, tygodnik pod redakcją Wiesenhfelda.

Wzrostka o „Bialer Wochenblatt” pod redakcją Wiesenhfelda, Kurier Lubelski, nr 43 (12 lutego 1932)

Nowe pismo na Podlasiu
Ostatnio w Białej Podlaskiej ukazało się nowe czasopismo żydowski p. l. „Bialer Wochenblatt”, tygodnik pod redakcją Wiesenhfelda.

Wzrostka o „Bialer Wochenblatt” pod redakcją Wiesenhfelda, Kurier nr 43 (12 lutego 1932), Chełmska Biblioteka Cyfrowa

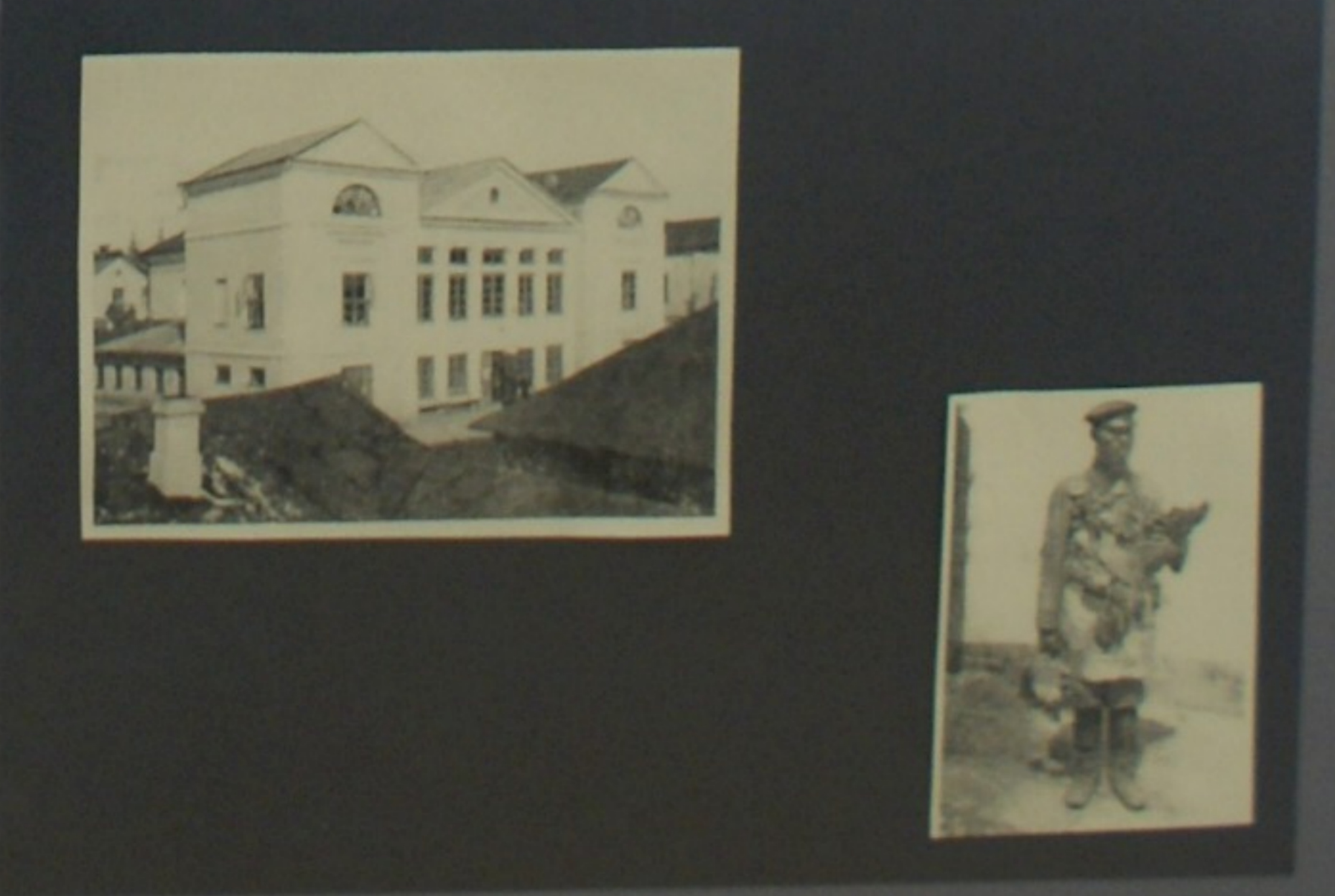
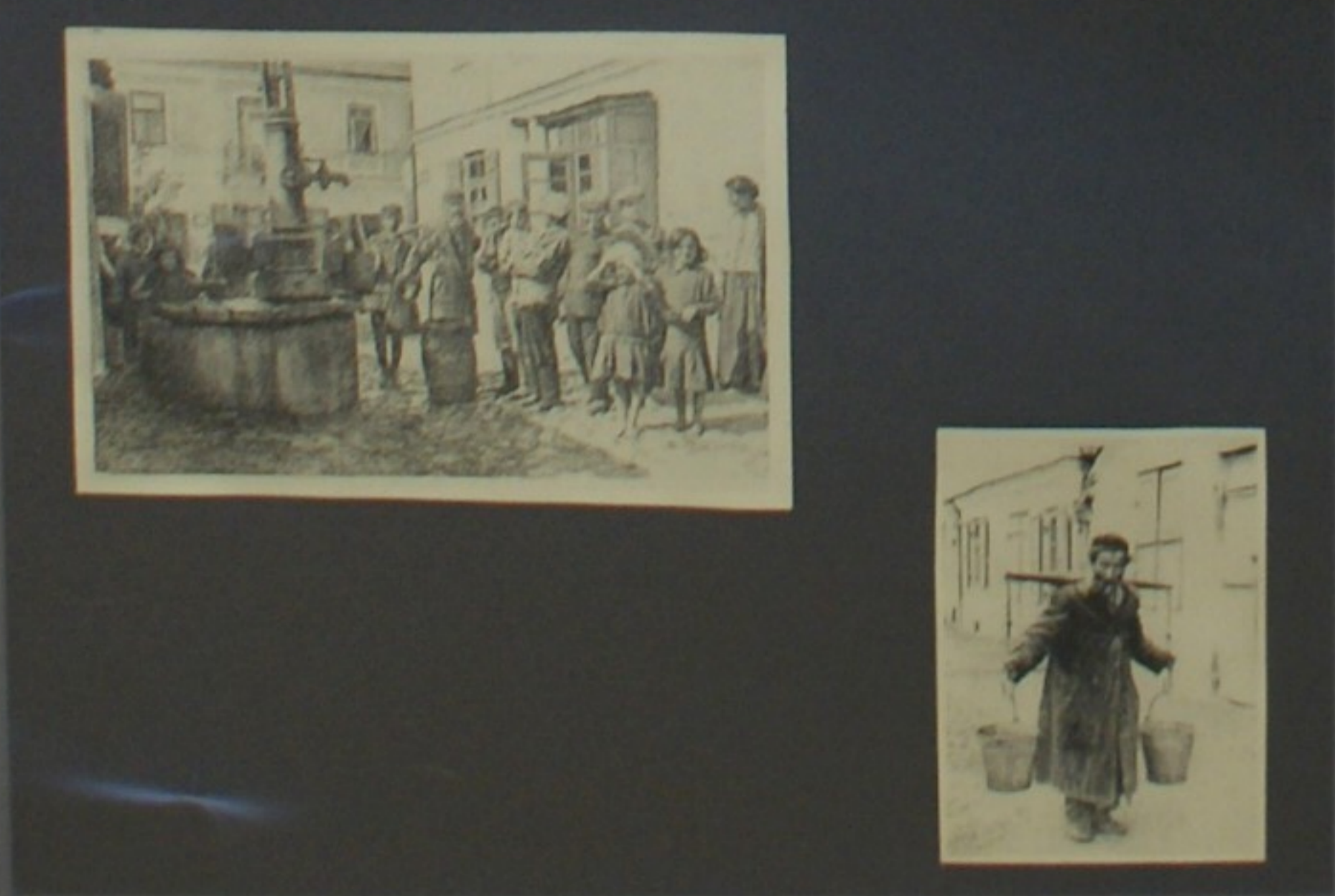
יידישע פארזאמלונג וועגן די וואלן
The text discusses the Jewish community's concerns and activities regarding the upcoming elections, mentioning the 'Jedynowka' and the 'Bialer Wochenblatt'.

Jedynowka „Bialer Wochenblatt”, pod redakcją Chaima Dawida Miodka, Biblioteka Narodowa, www.polonia.pl

Przykładowy nagłówek „Bialer Wochenblatt”, pod redakcją Chaima Dawida Miodka, Białka Biblioteka Cyfrowa

Wojciech Nałborski

Tabela 6. Zestawienie zamówień dla Fabryki Bunt w Radomiu na rok budżetowy 1938/1939

Produkt	Ilość	Cena
Włókna	80 000	117,00 zł
Włókna z przędzy do 120	100 000	250,00 zł
Włókna z przędzy do 150	8 000	124,00 zł
Włókna z przędzy do 180	1 500	110,00 zł
Włókna z przędzy do 210	15 000	10,65 zł

Fabryka Bunt w Radomiu odgrywała dużą rolę w zżeraniu Włókna Polskiego: eksportując w latach 1936-1939 około 470 000 sztuk karchowców i karchowców oraz ponad 30 000 sztuk pozostałych Włók. Jej zdolności produkcyjne osiągnęły ponad 4 000 sztuk karchowców miesięcznie, co stanowiło ok. 50% produkcji krajowej.

ANNA JARZA
 Wybitna TV roku historia

**ZAGŁADA ŻYDÓW Z OKRĘGU MIEJSCÓW
 POCHODZENIA ŻYDÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ***

Historia XX stulecia zamieniła wiele przypadków ludobójstwa, jak i zrywanie, była zagładą europejskich Żydów (Holocaust) i Holocaustem. Okazem próbnym sągłady Żydów z okolic Mordów. Liczne ludności żydowskiej w Mordach w tym czasie, we wrześniu 1940 r. wysiedlili 1 700 osób. Żydzi stanowili około połowy ogólnej liczby ludności miasta. W przeważającej mierze Żydzi zajmowali się drobnym handlem, pracowali w przedsiębiorstwach żydowskiego pochodzenia. Należeli do nich także rzemieślnicy takich zawodów jak rzemieślnicy, piekarze i młynarze. Zorganizowani byli w gminę (kahal) obejmującą przedwojenne granice miasta, którym w latach wojny był Moszek Gielmer. Żydzi spoczyli w cmentarzach żydowskich, stowurów, jednak nie dotyczyło to bardzo wielu dzieci, które chodzą do szkół powszechnych razem z polskimi (ortodoksyjni) i w niektórych szkołach - chedery, w których uczniowie uczyli się, a także w szkołach zawodowych. Żydzi przez wieki wtopili się w polskie miasteczka. Stanowili o ich kulturze, zwłaszcza na ziemiach wschodnich gdzie stanowili znaczący odsetek mieszkańców miast. II wojna światowa zmieniła ten stan rzeczy.

Pracę tę przygotował dr hab. Edward Gilewicz, Instytut Historii i Kultury Żydowskiej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2002. Wyjątek z książki prof. dr hab. Wojciecha Nałborskiego "Żydzi w Polsce 1918-1945". Warszawa 2002. Wyjątek z książki prof. dr hab. Wojciecha Nałborskiego "Żydzi w Polsce 1918-1945". Warszawa 2002. Wyjątek z książki prof. dr hab. Wojciecha Nałborskiego "Żydzi w Polsce 1918-1945". Warszawa 2002.

Jerzy Doroszuk

★

Zagłada obywateli polskiego pochodzenia żydowskiego

Wojciech Nałborski

Wojciech Nałborski

Wojciech Nałborski

Wojciech Nałborski

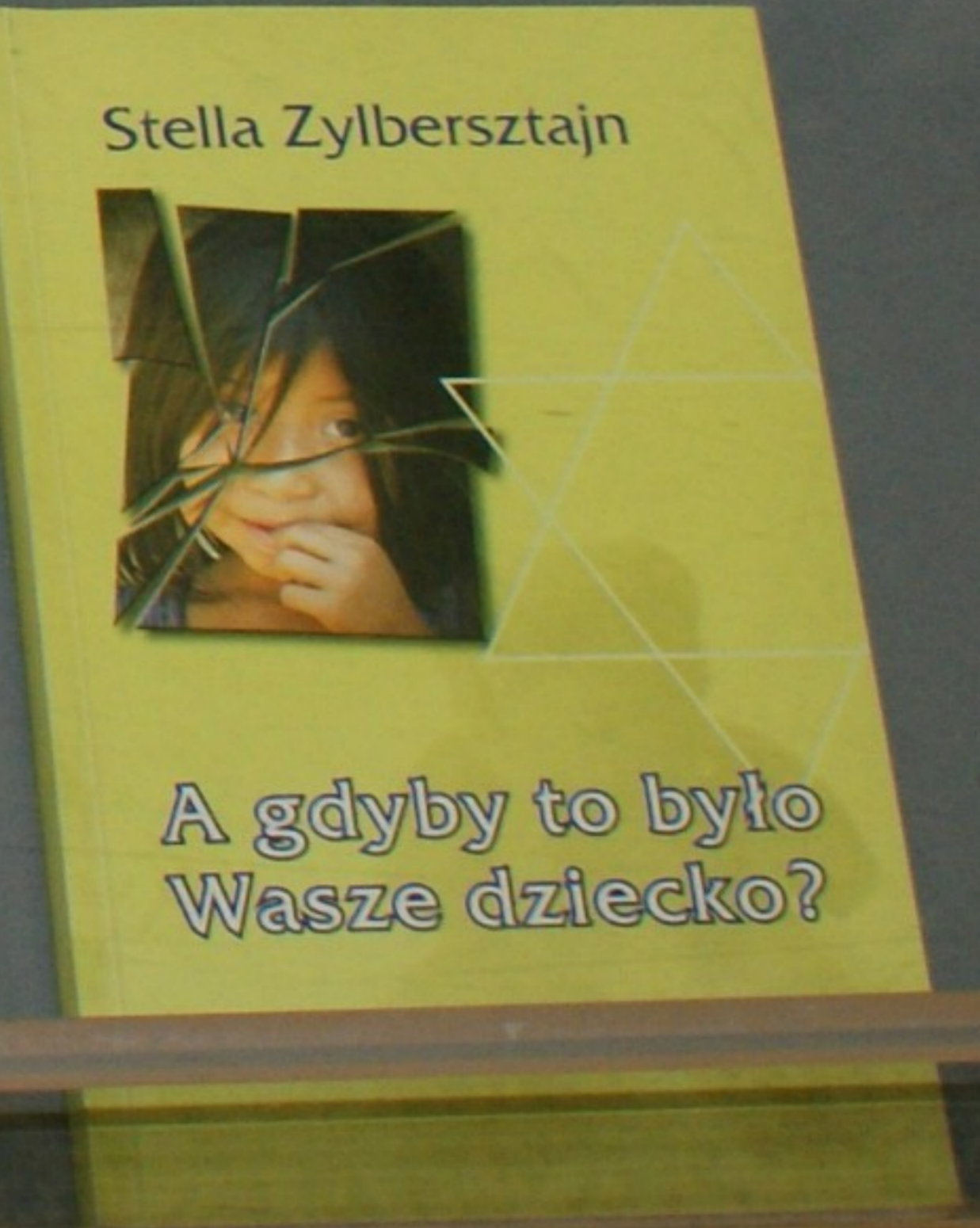
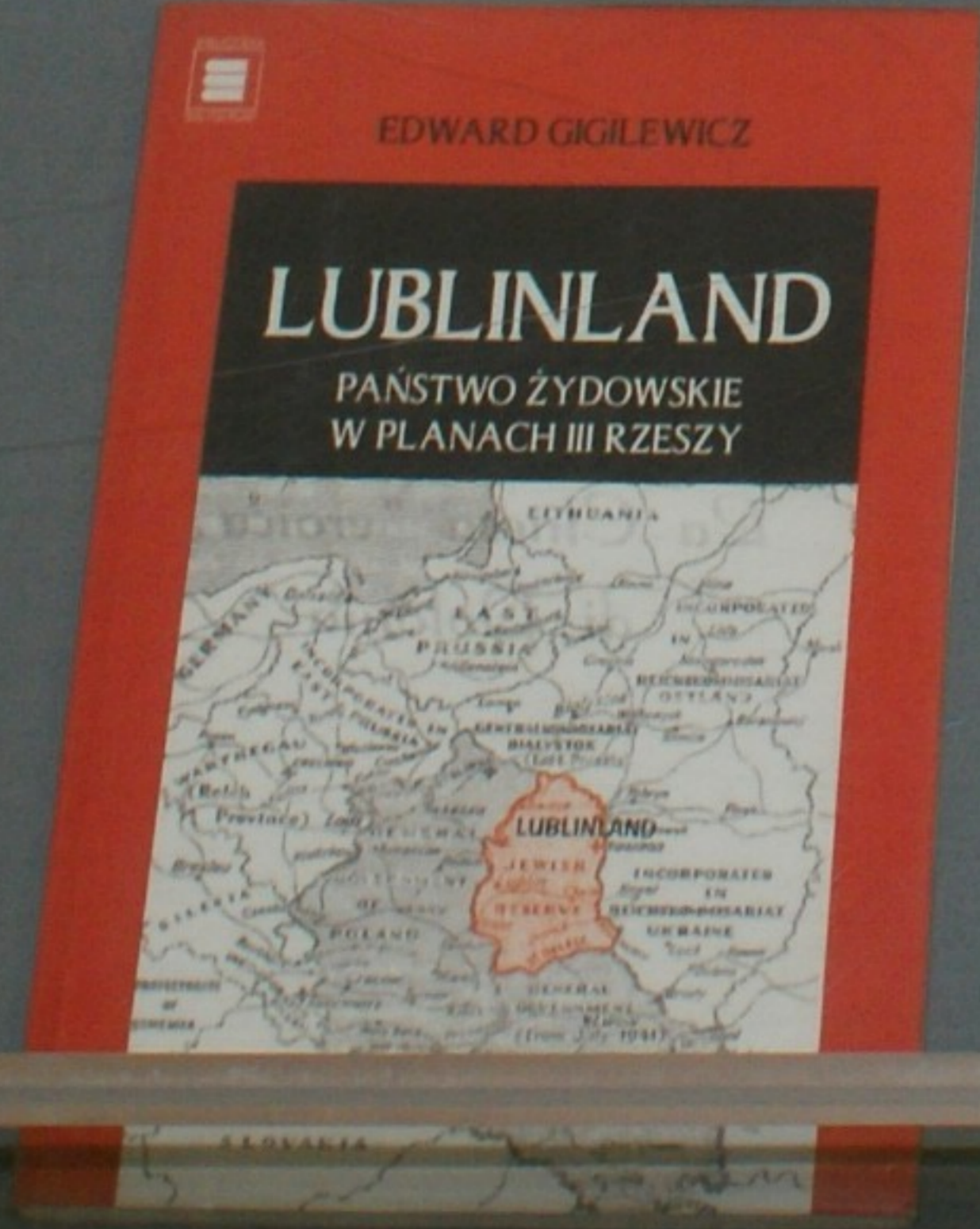
Wojciech Nałborski

Wojciech Nałborski

Artur Domański

**ZAGŁADA ŻYDÓW MEDYCYCZKICH
 W CZASIE DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ**

Lata drugiej wojny światowej to szczególne okresy w historii Żydów. W tym czasie wielu z nich zostało zamordowanych, a wielu innych przesiedlonych do obozów koncentracyjnych. Zagłada Żydów medycznych dokonała się przede wszystkim w czasie II wojny światowej. Żydzi medycy stanowili niewielki odsetek ludności żydowskiej, ale ich wiedza i umiejętności były bardzo cenne dla niemieckiego aparatu wojennego. W związku z tym wielu z nich zostało zamordowanych, a wielu innych przesiedlonych do obozów koncentracyjnych. Zagłada Żydów medycznych dokonała się przede wszystkim w czasie II wojny światowej. Żydzi medycy stanowili niewielki odsetek ludności żydowskiej, ale ich wiedza i umiejętności były bardzo cenne dla niemieckiego aparatu wojennego. W związku z tym wielu z nich zostało zamordowanych, a wielu innych przesiedlonych do obozów koncentracyjnych.

fot: Jarosław Bartniczuk

Kryształ Światłości
Włodawski
Rutka i Anglady. Z dziejów gminy żydowskiej we Włodawie pod-
czas II wojny światowej

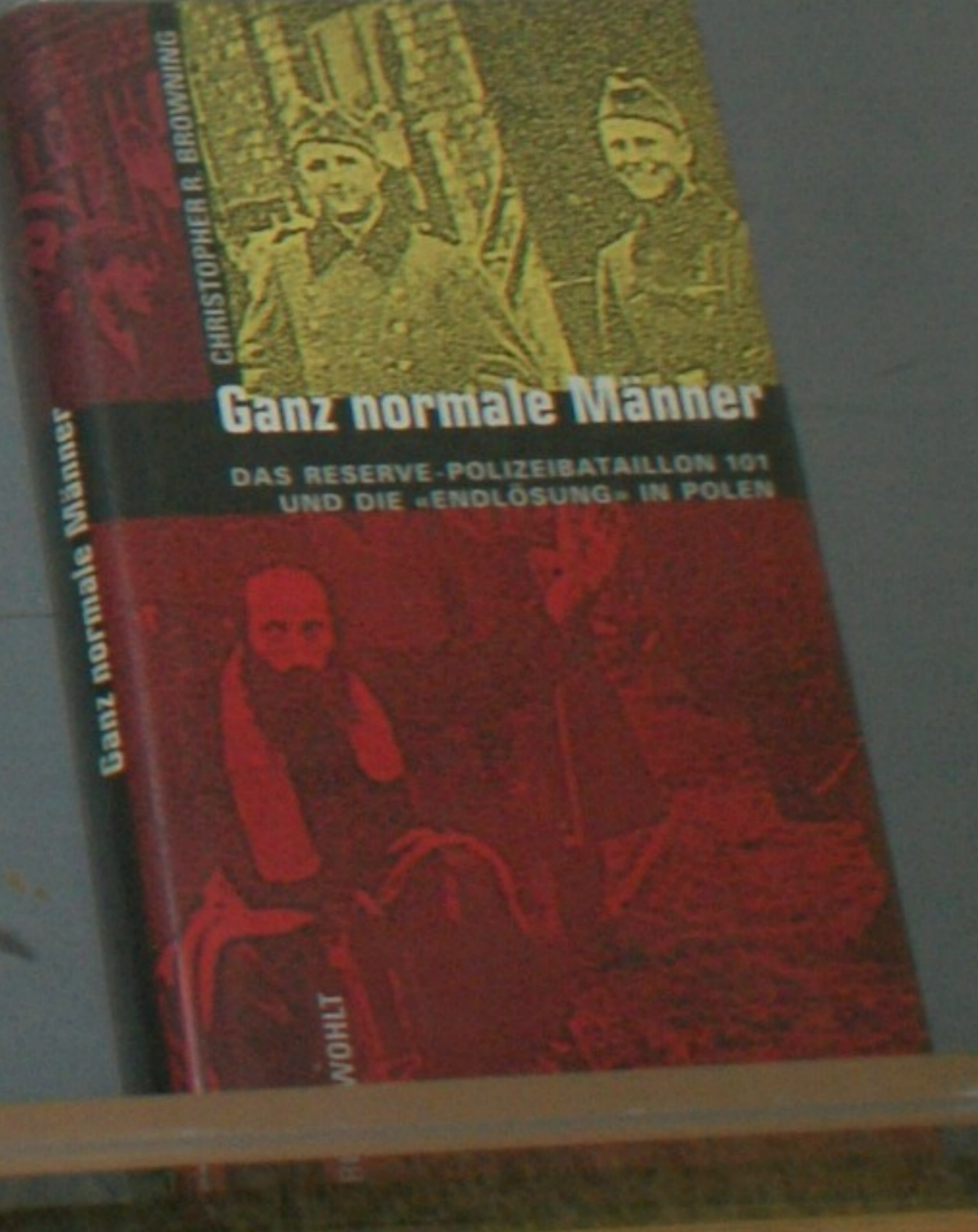
Włodawie 1. X 1940. Pierwszym żydów Włodawie i okolicach...
Włodawie 1. X 1940. Pierwszym żydów Włodawie i okolicach...
Włodawie 1. X 1940. Pierwszym żydów Włodawie i okolicach...

Włodawie 1. X 1940. Pierwszym żydów Włodawie i okolicach...
Włodawie 1. X 1940. Pierwszym żydów Włodawie i okolicach...
Włodawie 1. X 1940. Pierwszym żydów Włodawie i okolicach...

WSPOMNIENIA
Agata Dąbrowska
Niedźwież
Przeżytek do dziejów Żydów w Siedluchach
w latach okupacji hitlerowskiej.
Niezany pamiętnik z lat II wojny światowej
Wstęp

Przeżytek do dziejów Żydów w Siedluchach
w latach okupacji hitlerowskiej.
Niezany pamiętnik z lat II wojny światowej
Wstęp

Przeżytek do dziejów Żydów w Siedluchach
w latach okupacji hitlerowskiej.
Niezany pamiętnik z lat II wojny światowej
Wstęp

fot: Jarosław Bartniczuk

Dan Akiwa Sifri
(Kama Can, Izrael)

Śladami mojego dziadka w Białej Podlaskiej

Po pierwsze kilka słów o języku, w jakim rozmawiałem z Polakami. Świadkiem postępuję się kilkoma językami obcymi, jednak polskiego nie mam. Tak się składa, że niemiecki ludzi w Polsce, zwłaszcza w miastach niemieckich, ma języki obce. Urodziłem się w Izraelu, dokąd z Polski przyjechała moja matka, kiedy była jeszcze małą dziewczynką. Z konieczności więc musiała mówić na mój, a ja ograniczałem się do roli głuchoniego, który jedynie gępiłkiwał, zwłaszcza przykładał.

widział jej hercegiów, cały czas odczuwając wątpliwość, czy jest to ta sama rzecz. Kiedy dotarliśmy do mostu, nie zauważyliśmy również domu dziadka. Tak prawdę mówiąc nie spodziewaliśmy się go wcale, gdyż pobudowany był z drewna i po roku dziesięcioleciach miał już prawo zniknąć z powierzchni ziemi. Zamiast tego zobaczyliśmy budynek gospodarczy, które prawdopodobnie stały w tym samym miejscu. Śladami mojego dziadka w Białej Podlaskiej, ze wszystkich możliwych stron. W pewnym momencie zobaczyliśmy podobnie stały w tym samym miejscu. W pewnym momencie zobaczyliśmy podobnie stały w tym samym miejscu. W pewnym momencie zobaczyliśmy podobnie stały w tym samym miejscu.

Akiwa Kaniak, Fot. O. 1924

Zona nie miała mi wczepić nic o Żydach, ani o mojej rodzinie, a on niepodważalnie „wyskokrzył” z czymś podobnym. Wymienił nazwisko Kawa Kaniak. Akiwa jest moim drugim imieniem, które otrzymałem po dziadku. Starszy mężczyzna w rozmowie z żoną wylał pogardliwego słowa Żydzi, a więc mieliśmy do czynienia z klątwą. Znałem jednak lepiej antysemityzm. Machałem ręką i chiałem już odłożyć się. Żona jednak lepiej antysemityzm. Machałem ręką i chiałem już odłożyć się. Żona jednak lepiej antysemityzm. Machałem ręką i chiałem już odłożyć się.

MARCEJ SKOLIMOWSKI

Łudność żydowska w Terespolu w latach 1918-1939

Terespol w okresie międzywojennym był miastem zróżnicowanym pod względem narodowościowym i wyznaniowym. Społeczność żydowska zorganizowana w gminie wyznaniowej, mająca swych przedstawicieli i przejawiająca działalność w sferze politycznej, kulturalnej, społecznej czy też gospodarczej stanowiła w rozpatrywanym okresie nieodłączny element pejzażu miasta. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie różnorodnych form i przejawów działalności i funkcjonowania tej ludności.

Dane statystyczne dotyczące liczby Żydów w Terespolu na początku okresu międzywojennego nie są kompletne. Wpływ na to miały niewątpliwie działania zbrojne, które niósły ze sobą masowe migracje ludności. 1 IV 1920 r. starosta białski opisywał Terespol jako miasto „wyludnione i zrujnowane w 50%”. Według spisu ludności z 1921 r. wśród 1 919 mieszkańców Terespolu wyznaczenie mojżeszowe deklarowało 1 024 osoby¹. W pierwszej połowie 1922 r. ludność żydowska stale wzrastała. Sprowadzanie z tego okresu podają, iż gmina liczyła 1 587 wyznawców, w tym 1 530 w samym Terespolu. Ponadto Żydzi należący do gminy terespoleskiej mieszkali w Małaszewiczach Dużych - 23 osoby, Małaszewiczach Ma-

¹ Archiwum Państwowe w Lublinie (APL), Urząd Województwa Lubelski Wydział Społeczny Polityczny (UWSP), sygn. 1645, k. 25.
² Skowrońskie miejscowości RP opracowany na podstawie Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z 20.09.1921 r. i innych źródeł archiwalnych, t. 4, województwo lubelskie, Warszawa 1994, s. VIII.

Legenda o Monastyrze w Worsku (Oprac. Renata Szydłowska) 76
Wiesław Gromadki (Apelinary Nowalski: pedagog, literat, regionalista) 79
Danuta Bohowicz (1941-2005) In Memoriam 85
RECENZJE
Rafal Roguski (Śladami podlaska od połowy XIX wieku do III Rzeczypospolitej, red. S. Kordecki) 87
Jerzy M. Cygan (OPM) (Duchowni Podlaska i Lubelszczyzny w powstaniu 1903 r. (Zagwoździł Niebelski, Duchowniostwo lubelskie i podlaskie w powstaniu 1903 roku i na zesłaniu w Rosji) i podlaskie w powstaniu 1903 roku i na zesłaniu w Rosji) 92
Z korespondencji 96
KRONIKA KULTURALNA. Nowości regionalne 99

artykuły

Rafal Zubkiewicz (Warszawa)

Oświata wśród Żydów sarnackich w międzywojnie

Artykuł niniejszy jest próbą charakterystyki oświatowej żydowskiej w Sarnackach (pow. białski) w latach międzywojennych. Dotychczas, mimo że w tej dziedzinie jest niewiele, głównie z tego czasu, udało się znaleźć dokumentację, która pozwala na pewne określenie kształtu oświaty żydowskiej. Z tego względu niniejszy artykuł jest próbą charakterystyki oświatowej żydowskiej w Sarnackach (pow. białski) w latach międzywojennych. Dotychczas, mimo że w tej dziedzinie jest niewiele, głównie z tego czasu, udało się znaleźć dokumentację, która pozwala na pewne określenie kształtu oświaty żydowskiej. Z tego względu niniejszy artykuł jest próbą charakterystyki oświatowej żydowskiej w Sarnackach (pow. białski) w latach międzywojennych.

Wiesław Szydło (Gwara dawnych mieszkańców Lomazy i okolic) 72
Prezentacje literackie (Ryszard Komacki, Henryk Kozak, Ryszard Chojnicki, Marta Czerwik, Anna Lyczewska) 81
Z korespondencji 86
RECENZJE
Helena Kwaśna (Podziękowania poczyt. Ryszarda Komackiego (R. Komacki, Podlaska wrona czyni. Liryki podlaskie)) 90
Maria Makarska (Zgadłam się na siebie takiego - jakim jestem (R. Chojnicki, Za dano tych bez her listu)) 98
KRONIKA KULTURALNA. Nowości regionalne 104

artykuły

Marceju Skolimowski (Biała Podlaska)

Żydowska gmina wyznaniowa w Białej Podlaskiej w latach 1918-1939 (opracowanie Marceju Skolimowskiego)

Judów Podlaski w początkach XX wieku był miastem, w którym obok ludności polskiej mieszkali Żydzi. Żydowska gmina wyznaniowa w Białej Podlaskiej w latach 1918-1939 (opracowanie Marceju Skolimowskiego). Żydowska gmina wyznaniowa w Białej Podlaskiej w latach 1918-1939 (opracowanie Marceju Skolimowskiego).

Od wieków życie społeczne i religijne ludności żydowskiej stopniało się w gminach wyznaniowych, które stanowiły jednoczesnie ukazaną formę samostanowienia. Do kompetencji gmin należało organizowanie i utrzymywanie szkolnictwa, utrzymywanie synagog, domów modlitwy, bibliotek oraz cmentarzy. Gmina czuwała nad religijnym wychowaniem dzieci i młodzieży, zabezpieczała także dostawy mięsa koszernego. W sferze gospodarczo-prawnej zarządzała ona majątkiem, ustanawiała fundusze, organizowała zakłady gminny. Zgromadzić się mogła również działalnością kulturalną, m.in. sadzeniem pomników, organizacją imprez kulturalnych (festiwali, koncertów, imprez kulturalnych).

¹ Archiwum Państwowe w Lublinie (APL), Stanowisko Powiatowe Białski (SPB), sygn. 198, t. 1. Przepisy dotyczące gmin wyznaniowych żydowskich na terenie byłego Królestwa Kongarskiego, Akta Stanowiska Powiatowego z 7.02.1919 r.

się do historii międzywojennej służby zdrowia. I. Kapłan aktywnie działał także w instytucjach o zasięgu krajowym. Był m.in. członkiem władz Towarzystwa Ochrony Zdrowia - organizacji społecznej żydowskiej powołanej do rozpracowania higieny.² Warto zauważyć, że wśród wymienionych zawodów brakowało lekarzy, szczególnie gły w dziedzinie pod uwagę fakt dość rozbudowanego szkolnictwa społeczności żydowskiej w Międzyrzeczu, m.in. istnienia prywatnego gimnazjum. Wynikało to z faktu, że przedstawiciele owego społeczeństwa, opierając się na organizacjach społecznych, co uważano w warunkach Międzyrzeczki, że bardziej efektywne dla tego zawodu.

Podsumowując, postanowiono temat stwierdzić, że zakładem społecznym było w ówczesnych warunkach konieczności. Wynikało to z obywatelskich bodźców rozwojowych prowadzących do centralizacji wytwarzania i dystrybucji produktów. Proces ten miał korzystny wpływ na, na otwieranie produkcji eliminację nadmiarowych kosztów pośrednictwa czy po prostu nowych ryneków. Koncentracja produkcji umożliwiała lepsze wykorzystanie mocy produkcyjnych, co przekładało się na niższe koszty wytworzenia. Można powiedzieć, że w prowadzonym Międzyrzeczu w pełni wykorzystano możliwości spółdzielczości.

Mateusz Borysiak

STATUT SZPITALA ŻYDOWSKIEGO GMINY WYZNANIOWEJ ŻYDOWSKIEJ W MIĘDZYRZECZU PODLASKIM

Gmina Wyznaniowa Żydowska w Międzyrzeczu Podlaskim w okresie międzywojennym była jedną z najmniejszych na terenach Podlaskiego Powiatu, bez dostatecznej ilości lekarzy i pielęgniarek. Artykuł niniejszy jest próbą charakterystyki oświatowej żydowskiej w Sarnackach (pow. białski) w latach międzywojennych. Dotychczas, mimo że w tej dziedzinie jest niewiele, głównie z tego czasu, udało się znaleźć dokumentację, która pozwala na pewne określenie kształtu oświaty żydowskiej. Z tego względu niniejszy artykuł jest próbą charakterystyki oświatowej żydowskiej w Sarnackach (pow. białski) w latach międzywojennych.

Social and Professional Structure of the Jewish Population in the Białystok Region According to Censuses of 1921 and 1931

In 1921 Jewish population amounted to 14.4% of the total population while the percentage of Jews professionally active was 8.1%. In 1931 these data were, respectively, 12.1% and 8.8%. These relations were influenced by small employment of Jews in agriculture. Only in such fields as...

Łódź żydowska w Białej Podlaskiej w latach 1918-1939

Żydzi w Białej Podlaskiej stanowili poważny procent ludności tego regionu przez cały okres istnienia Drugiej Rzeczypospolitej. Artykuł...

Rafał Zubkiewicz
Społeczność żydowska Sarnak w okresie 1810-1825 w świetle źródeł metrykalnych parafii rzymskokatolickiej

Jeszcze w okresie międzywojennym Sarnaki w 1/4 zamieszkiwała społeczność żydowska. Tak jak w przypadku wielu innych, silniejszych wiosk...

EDWARD KOPÓWKA
PRASA ŻYDOWSKA W ŚWIEDŁACH W OKRESIE DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

Kształtowanie historycznej drożyny prasy polskobiałego Podlaska miało szczególne znaczenie żydowskie, która była w tym czasie...

W latach 1918-1939 Żydzi na terenie Podlaska w niewielkiej liczbie...

- 1. Kłopoty z... 2. Kłopoty z... 3. Kłopoty z...

Edward Kopówka
ŻYDZI W ŚWIEDŁACH DO CZASÓW I WOJNY ŚWIATOWEJ

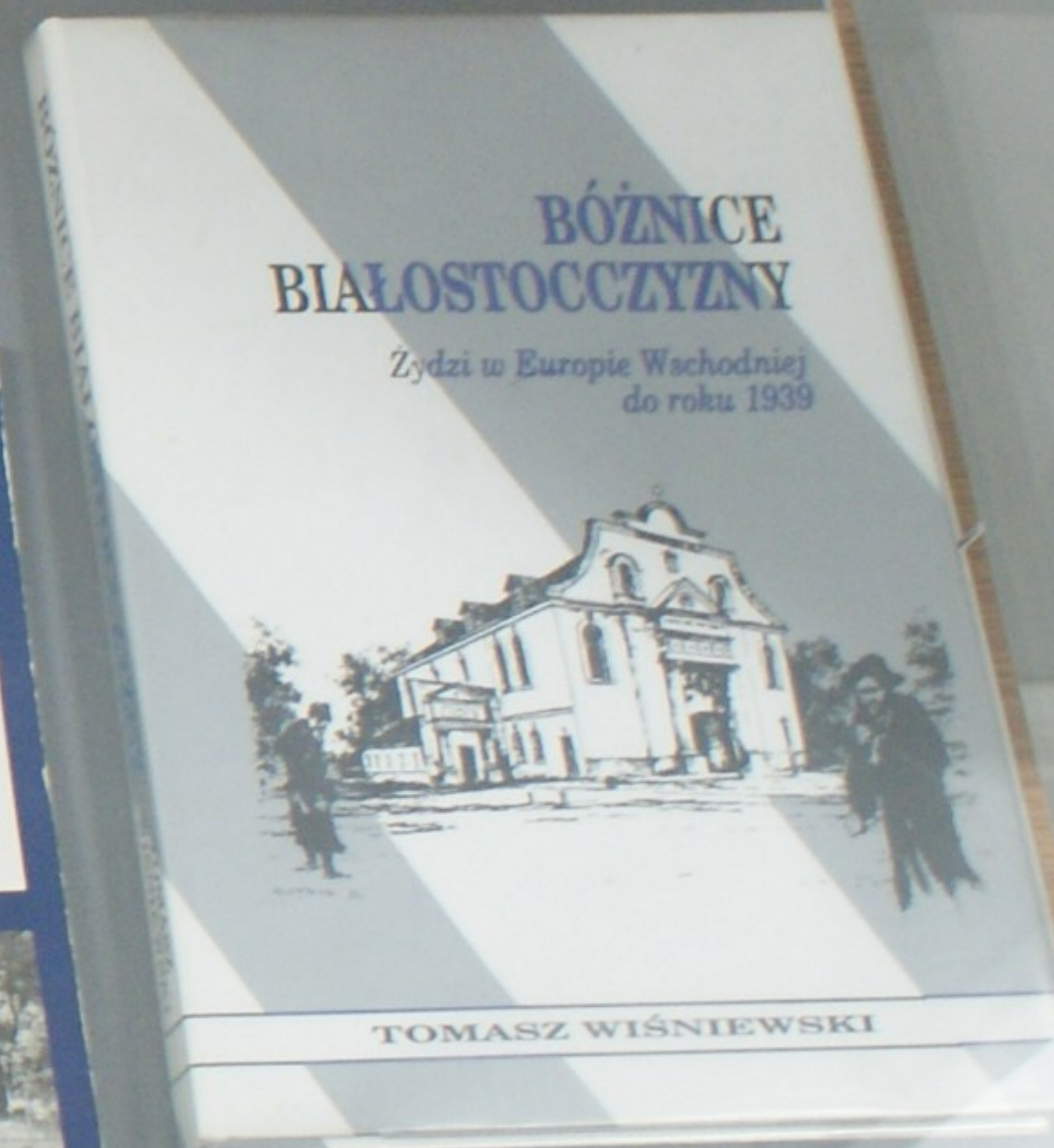
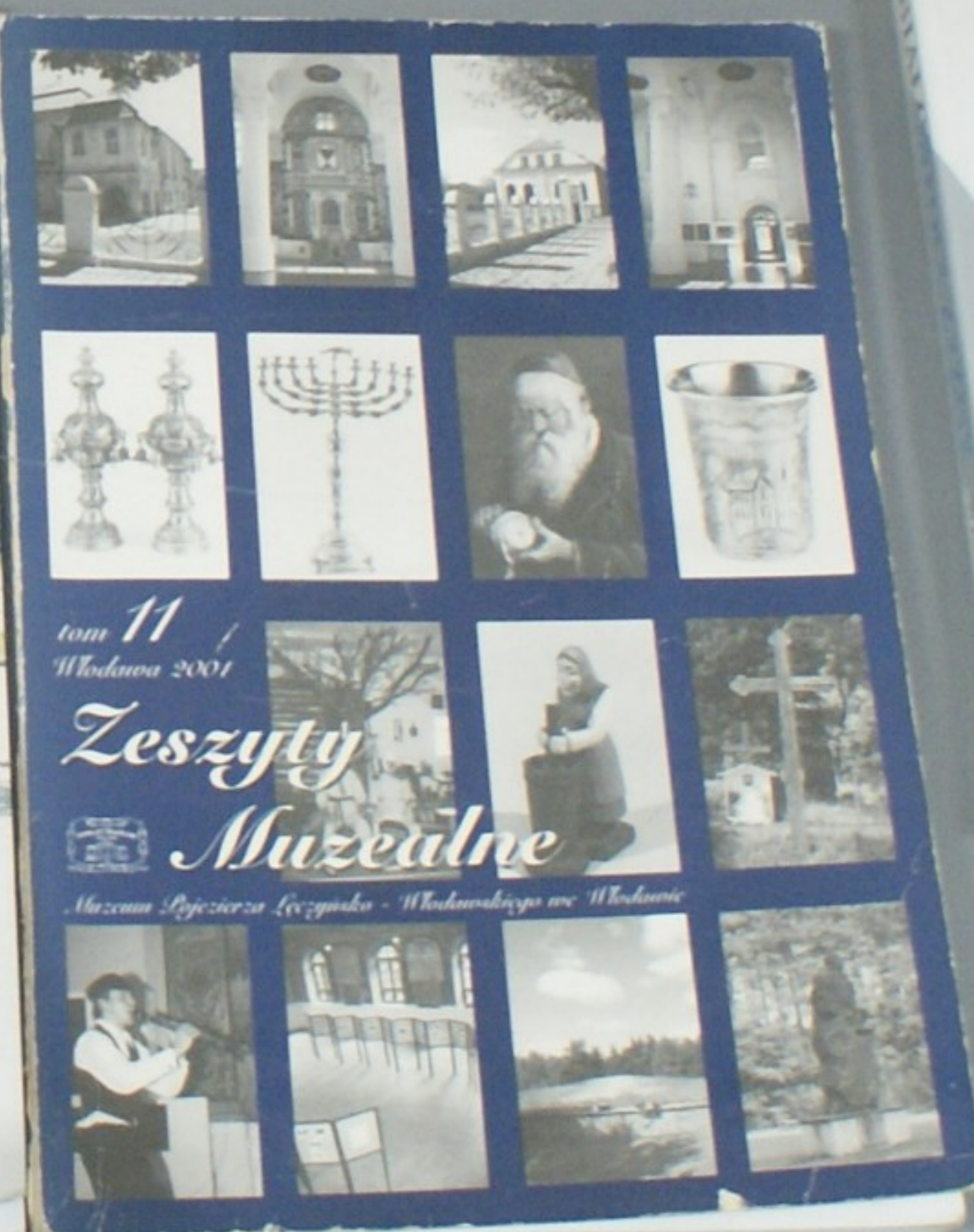
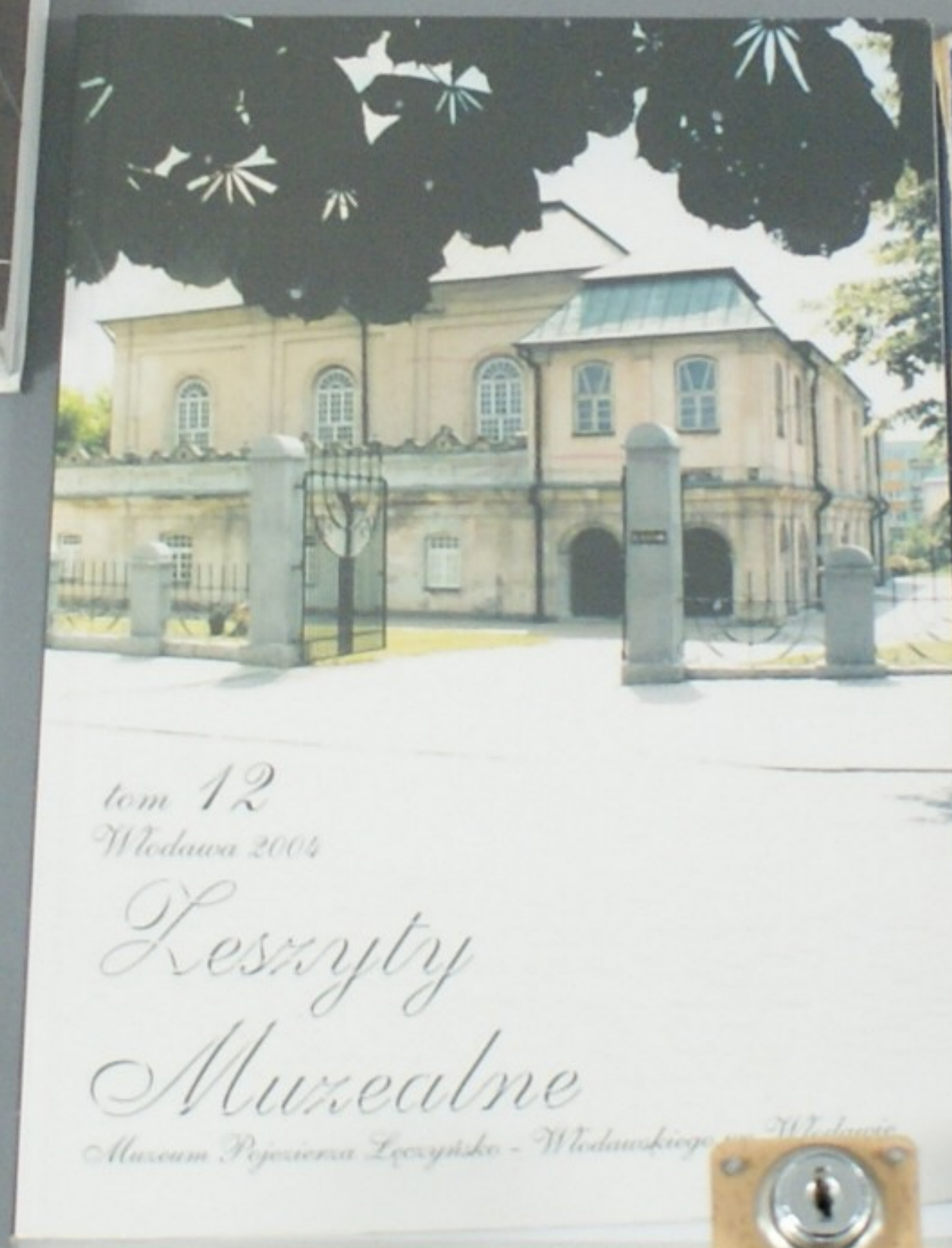
Ważną informacją o Żydach w Świdłach pochodzą z piątego dziesiątka...

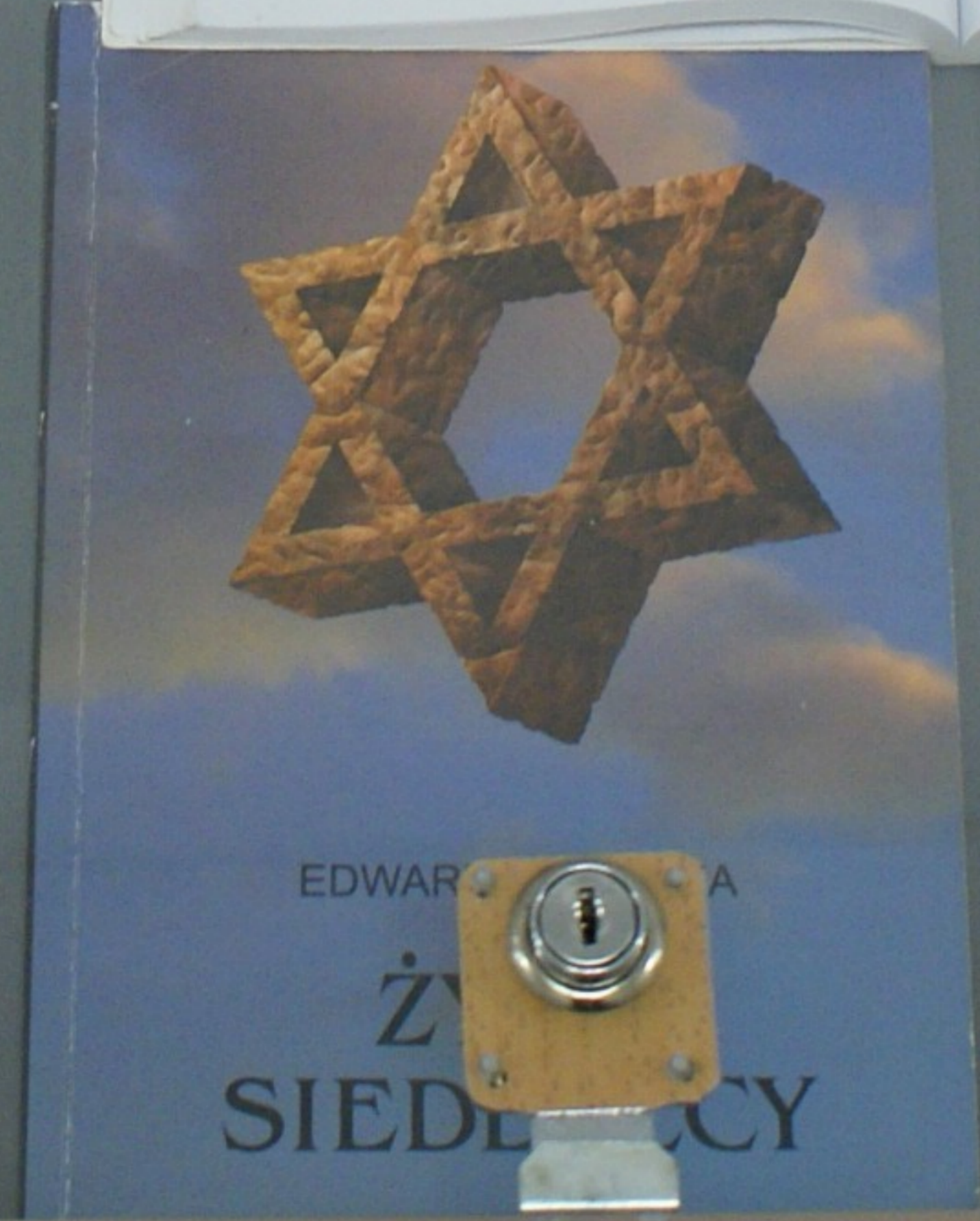
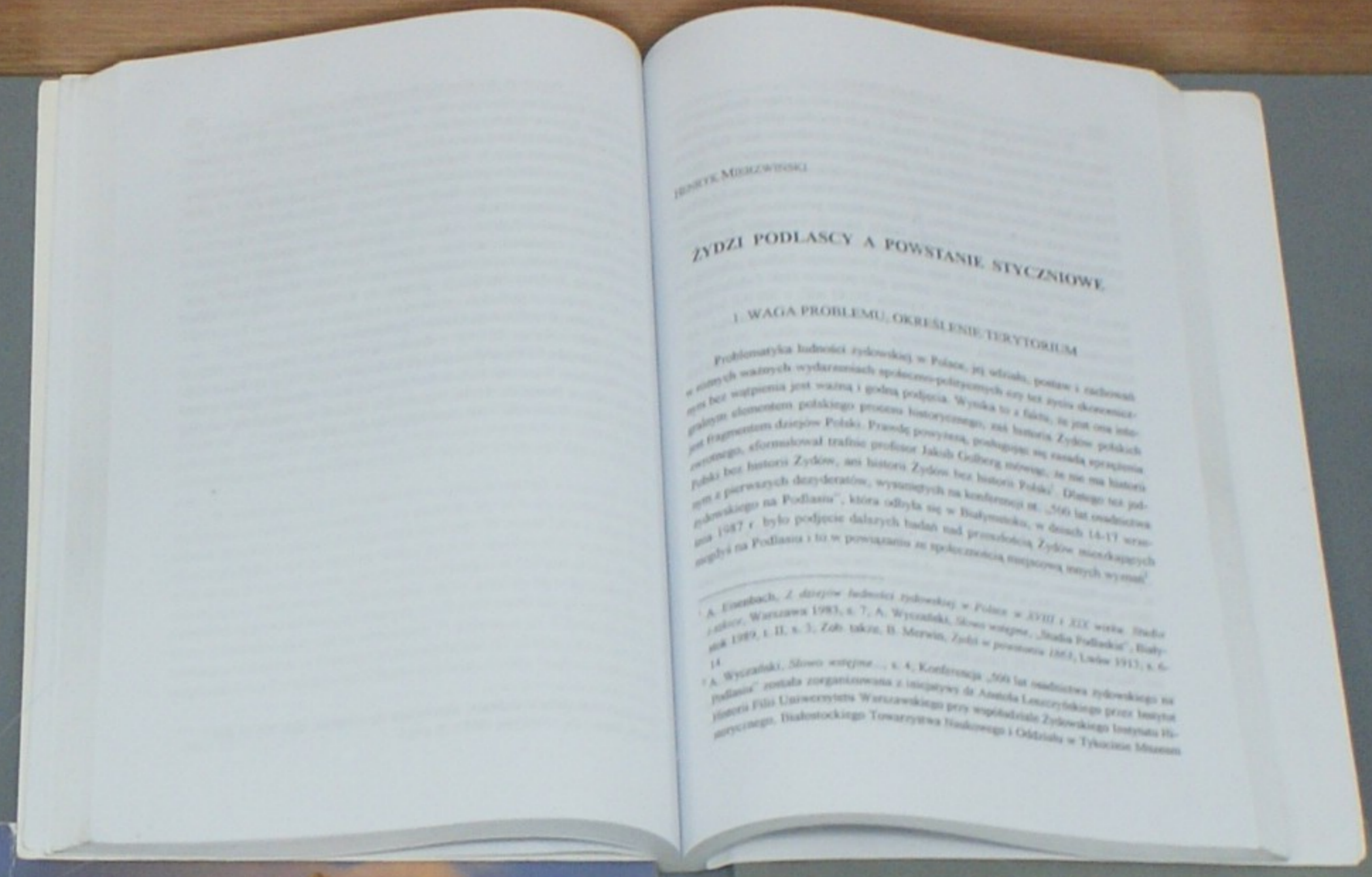
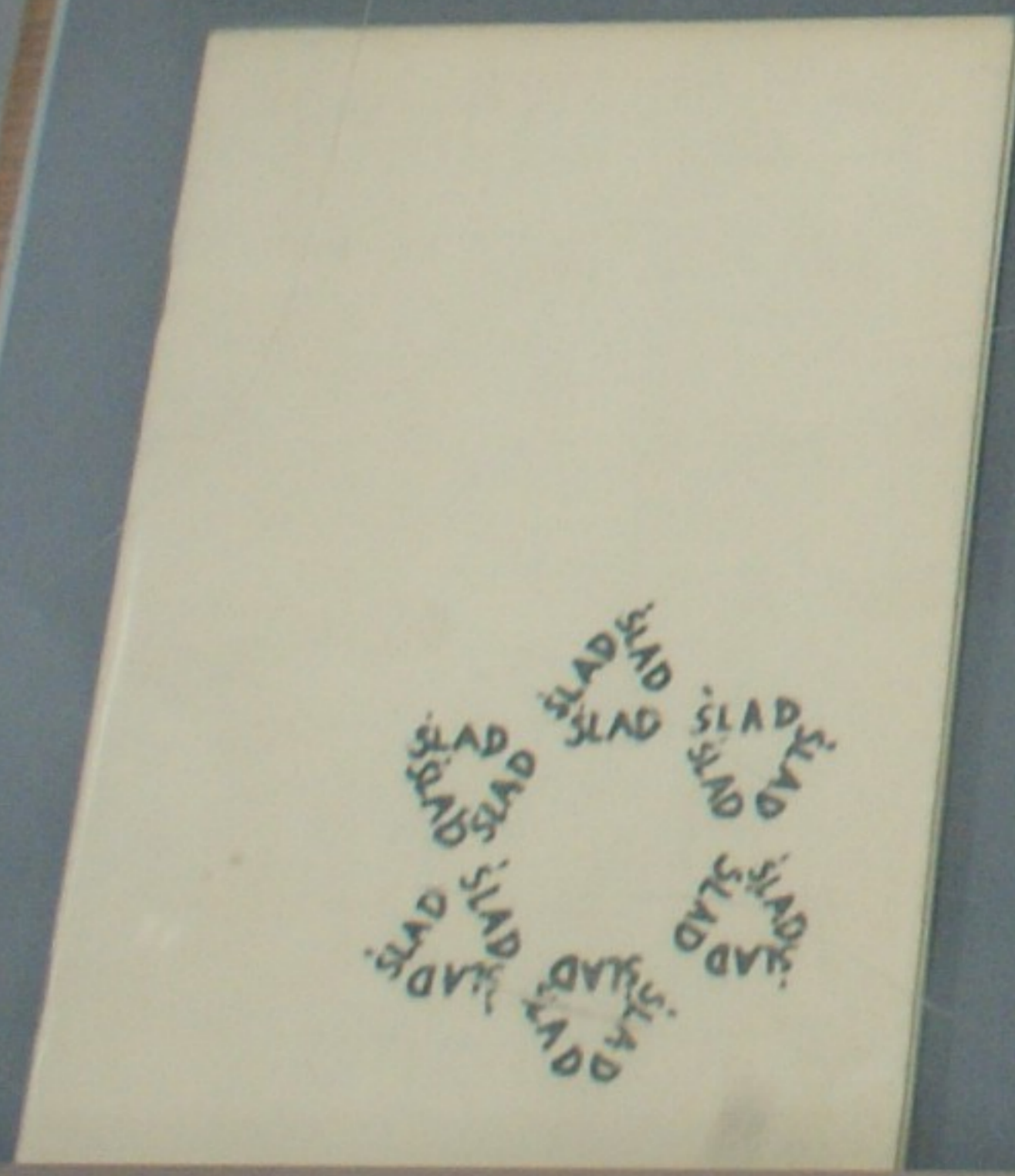
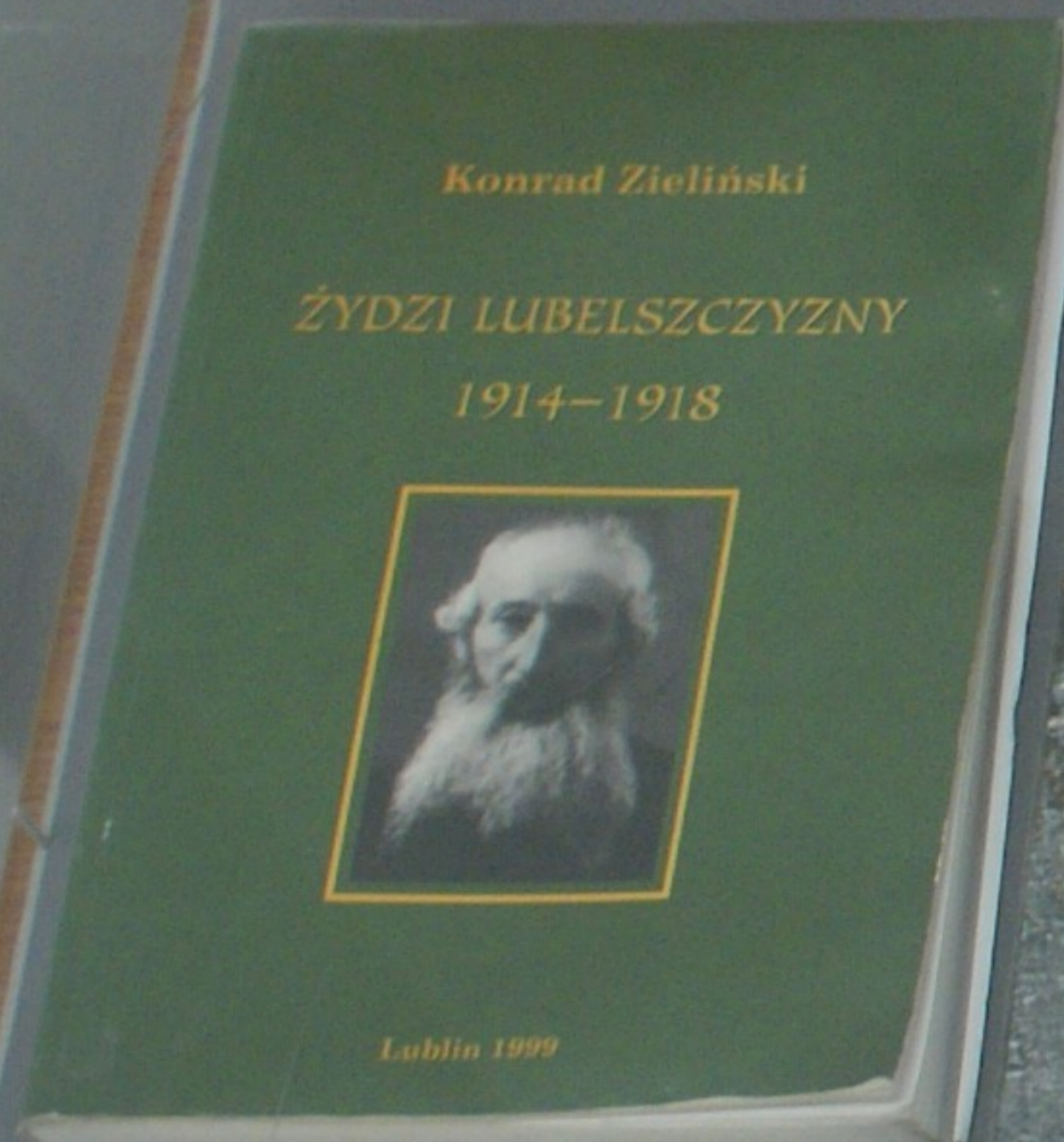
Nazajutrz po pogromie

Świdłowie pogromem. Obywateli wstrząsł, Żydzi byli wstrząśnięci...

fot: Jarosław Bartniczuk

fot: Jarosław Bartniczuk